

Iskolai erőszak megelőző program (OBPP) alkalmazhatósága a magyar iskolákban

Jármí Éva

Tanársegéd, ELTE-PPK Iskolai Pszichológiai Intézeti Központ

- Iskolai erőszak – BULLYING
- Olweus Bullying Prevention Program (OBPP)
- Prevenációs programok a gyakorlatban

Bullying

Magyarul: ?

- Olyan szándékos, ismétlődő viselkedés, melynek célja, hogy fizikális vagy pszichés fájdalmat/kárt okozzon egy nem provokáló, magát megvédeni nem tudó diáknak (egyenlőtlen hatalmi viszonyok)

Ami nem tartozik ide: egyenlő felek közötti konfliktus, játékos verekedés, egyszeri támadás, barátok közötti cívódás, önvédelem

Bullying formái

- **Fizikai:** verekedés, másik tulajdonának elvétele, tönkretétele...
- **Verbális:** megalázó beszólások, sértegetés, gúnynév...
- **Kapcsolati:** kiközösítés, közeledés elutasítása, pletyka terjesztése, barát elcsábítása...
- **Cyberbullying:** fenyegető üzenetek SMSben, e-mailben, megalázó tartalmak közzététele interneten...

Direkt vs. Indirekt támadás

Előfordulás

- ????????????
- Módszertani problémák: mit mérjük, hogyan mérjük
- Iskolás gyermekek egészségmagatartása (HBSC)
2005/2006 eredményei szerint (11-17 évesek)
 - Bántalmazó: 5% havonta többször – fiúk
 - Bántalmazták: 6% havonta többször – életkorral csökken az arány
- Saját kutatás (2009),
gimnáziumokban

	Elkövető	Áldozat
'néha'	9.0%	15.7%
'gyakran'	2.8%	4.0%
kortársak is annak ítélték	6.9%	7.1%

A tipikus áldozat

1. **passzív áldozat:** szorongó, gyenge, érzékeny, alárendelődő, alacsony önbecsüléssel bír, könnyen hibáztatja önmagát → nem tudja magát megvédeni → támadás ismétlődése → társak elutasítása → viktimizáció
2. **provokatív áldozat (elkövető-áldozat):** bizonytalan, elutasított, alacsony empátiával, rossz társas készségekkel rendelkező, agresszív (reaktív agresszió)
3. **fenyegető áldozat:** aki átlát az elkövetőn, vagy féltékeny rá (pl. képes olyan kapcsolatokat kialakítani, fenntartani, ami nem a dominancián alapul)

Eltérő külső jegyek pl. elhízott, testi fogyatékoság, beszédben ill. tanulásban akadályozott DE nem gyakrabban mint azoknál, akik nem válnak áldozatokká.

Aki gyengének látszik! (+ homoszexuálisnak tűnő fiúk)

A tipikus elkövető

- NEM bizonytalan: **erősnek/hatalmasnak érzi magát** – de ez lehet 'defenzív/védekező önbecsülés'
- NEM elutasított: agresszív gyerekeket csak kisiskolás-korban utasítják el társaik, aztán elismerik, félnek tőle, sőt csodálják. Többiek jól szórakoznak beszólásain, pletykákat szívesen terjesztik, vannak 'barátai', akik biztatják – **népszerűség/észlelt népszerűség**
- NEM a szociális jelzések félreértése miatt agresszív: **jó társas készségek**, hiszen a csoport manipulálásához ez szükséges (**empátia hiánya igaz!**), így megfelelő időben vált indirekt formára
- NEM indulatkezelési problémák: proaktív agresszió: dominancia, erő demonstrációja érdekében, elismerés kivívásáért viselkedik agresszíven ill. reputációs agresszió: szociális státusz megvédése a cél
- sok **lány** bully – kapcsolati agresszió 'mesterei'

Bullying-szerepek

CSATLÓS ELKÖVETŐ

ÁLDOZAT

VÉDŐ

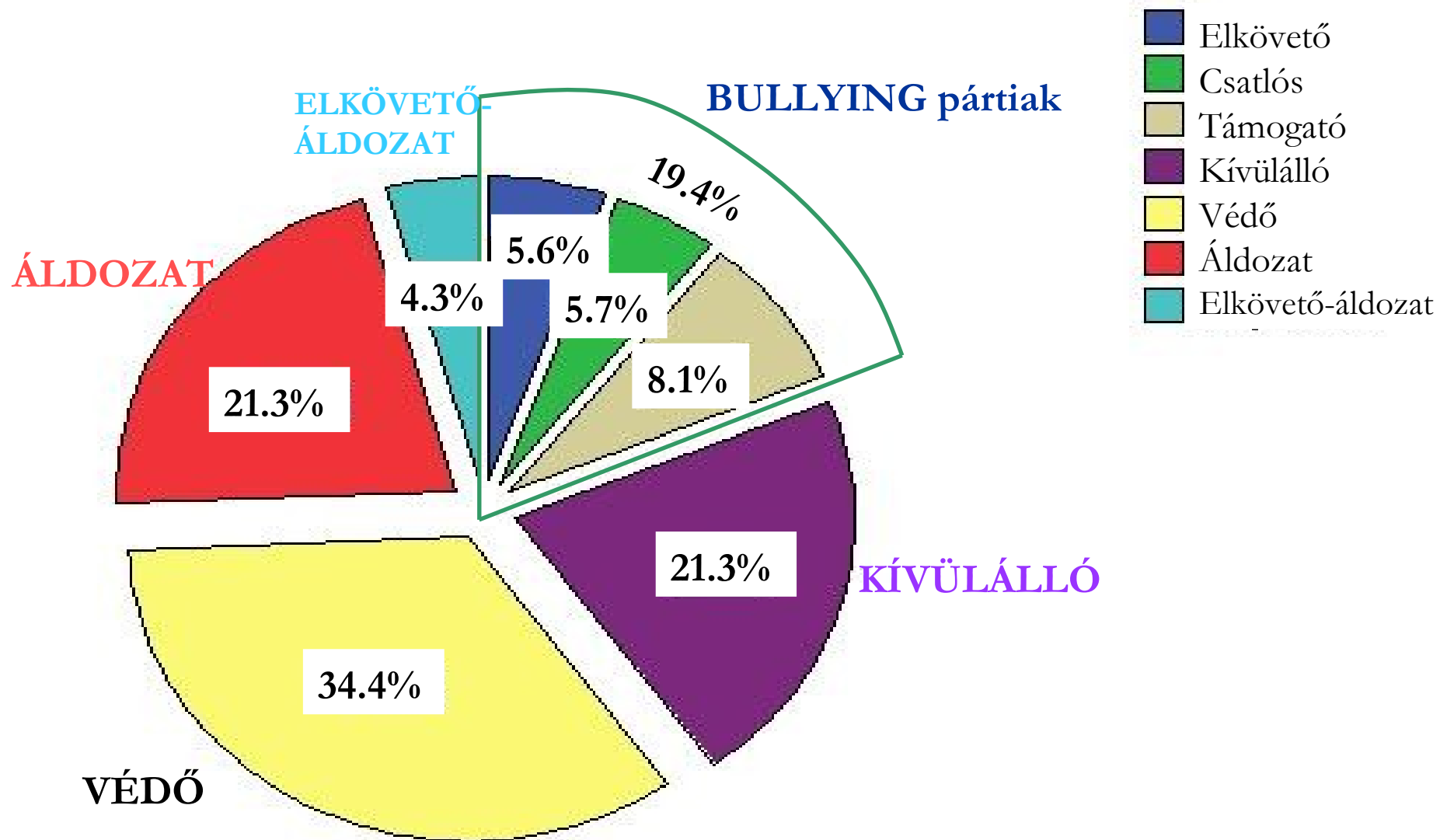

TÁMOGATÓ

KÍVÜLÁLLÓ

Bullying szerepek az osztálytársak megítélése alapján

A (tipikus) csoport

- Diszfunkcionális csoport: a **bullying** teremti meg a **(felszíni) kohéziót és homogenitást**
- Erős hierarchia, baráti kapcsolatok minősége (bizalom, kommunikáció, támogatás) alacsony \Rightarrow klikkekhez tartozás célja az egyén észlelt népszerűségének növelése (nem szimpátián alapuló kapcsolatok) \Rightarrow a tagok kevés dolgot tudnak megosztani egymással \Rightarrow a célszemély rágalmazása unaloműző, jó szórakozás, fenntartja a csoport egyensúlyát + félelem a kirekesztéstől

Következmények

Áldozat

- nem igaz, hogy 'keményebbé, szívósabbá' teszi az áldozatot a küzdelem (ez csak a fair küzdelmekre igaz)
- iskolai teljesítmény csökkenése, elidegenedés, iskolakerülés, pszichoszomatikus tünetek, szorongás, depresszió: már bántalmazás előtt érzelmi és kapcsolati problémák, amit a krónikus (poli)-viktimizáció tovább fokoz, nem bízik kortársaiban, fél az iskolától

Elkövető

- nem tanulja meg az erőszakmentes konfliktusmegoldás eszközeit, fennmarad a nem megfelelő/agresszív mintázat → szerfüggőség, bűncselekmény, deviáns csoport

Provokatív áldozat

- eleve indulatkezelési, szabályozási problémák, amit fokoz az elutasítás, magányosság, harag, depresszió → iskolai kudarok, kimaradás
- ők kapnak legkevésbé támogatást a szülőktől, kortársaktól, iskolától → leginkább veszélyeztetett

Közönség!!! Félelem, kiszolgáltatottság, negatív iskolai légkör

- Egyetlen 'evidence-based' prevenciós program
- 20-70%-kal csökkent a bullying előfordulása (lányoknál, indirekt bullying is, cyberbullying is)
 - antiszociális viselkedések (vandalizmus, lopás) előfordulása is csökken
 - jobb osztályklíma (pozitív attitűdök egymás iránt, fegyelmezettség, iskolával kapcsolatban pozitívabb érzelmek)

www.olweus.org

Alapelvek

- Egész iskolára kiterjedő, az iskola mindennapjaiba beépülő program *„Ne egy bullying szakértő legyen az iskolában (aki nagyon jó), hanem az iskola maga legyen bullying szakértő!”*
- Tanárok felelősségének hangsúlyozása: bullying egyértelmű negatív megítélése + hatékony beavatkozás eszközeinek ismerete ⇒ kompetencia és beavatkozási hajlandóság nő
- Iskolai környezet megváltoztatása: egységes, meleg, egyértelmű szabályok, tanárok pozitív modellek...

Alkalmazás korlátai

- 6-15 évesek számára – középiskolában NEM
- Hosszú: 18 hónap, lényegi tartalom a 3. félévben
- Igazgató ÉS tanárok 50%-a pozitívan kell viszonyuljon a programhoz
- Kulturális adaptáció szükséges
- Eredmények fenntartása további erőfeszítéseket igényel

I. Komponens: iskola

- Koordinációs bizottság: felügyeli a program bevezetését (igazgató, iskolapszichológus, tanár, szülő, diákképviselő)
- Kérdőíves felmérés: bullying előfordulása
- Kompetencia-erősítő tréning: iskola minden alkalmazottjának (nemcsak tanárok) 15 fős csoportokban 3 féléven keresztül, kétheti rendszerességgel, 1.5 óra
 - 2 (kiképzett) csoportvezető, akik folyamatos szupervíziós támogatást kapnak ill. tartják egymással is a kapcsolatot
 - 10 téma feldolgozása kézikönyv mentén pl. jelenség pontos megfigyelése, eddigi beavatkozások hatása
- Bullying nap az iskolában: a program népszerűsítésére, iskolai bullying elleni szabályok bevezetése + szülők bevonása
- Diákok felügyeleti rendszerének felülvizsgálata: a felügyelet (tanítási időn kívül az iskolában pl. ebédlő, udvar) megerősítése, pozitív aktivitások lehetőségének megteremtése, külső terek átgondolt kihasználása

II. Komponens: osztály

■ Rendszeres osztály-megbeszélések

- tanár is, csoportvezetői kompetenciával, különben a elkövető fogja uralni a terepet
- témák: barátság, beilleszkedés, erőszakkal ill. bullyinggal kapcsolatos attitűd, összetartás – közösségépítés, elfogadás erősítése DE soha nem szabad konkrét, személyes esetekről beszélni!
- bullying elleni szabályok megajánlása, elfogadtatása
- szerepjátékok
- film/irodalom felhasználása óvatosan pl. elkövető különleges, nehéz sorsú, akinek ha áttöröd a falát megtér..

■ Bullying elleni osztály-szabályok bevezetése

- *Nem bántalmazunk másokat!*
- *Segíteni fogunk annak, aki bántalmazás áldozatává válik!*
- *Igyekezni fogunk bevonni azokat a diákokat, akiket gyakran kihagynak a közös tevékenységekből!*
- *Ha megtudjuk, hogy valakit bántalmaznak, szólni fogunk egy tanárnak ÉS egy felnőttnek otthon!*

■ Kisebb csoportok, magányos diákok bevonása

III. Komponens: egyén

- Bullying (ill. más nem elfogadható viselkedés) előfordulása/gyanúja esetén azonnali, kompetens beavatkozás
 - bárki! - mindenkit ki kell képezni a hatékony beavatkozásra
 - fokozatosan kell szankcionálni
- Elkövetővel konfrontatív beszélgetés ('serious talk') – hogy hagyja abba!
 - két tanár
 - rövid
 - viselkedés-specifikus
 - NEM kérdések
 - felszólítani hogy hagyja abba!
 - tájékoztatni, mi lesz a következő szankció (pl. jutalmak megvonása)
 - utánkövető beszélgetés
- Áldozattal támogató beszélgetés ('supportive talk') – mit tehet/tesz az iskola azért, hogy biztonságban érezhesse magát!
- Szülő bevonása (csak súlyos esetekben) az intervenciós terv végrehajtásába

OBPP a (magyar) gyakorlatban

Pedagógusok probléma-észlelése

- más fontosabb problémák...
- más iskolákban gyakoribb...

Pedagógusok elképzelése a hatékony megelőzésről

1. Negatív következmény (büntetés, szülővel elbeszélgetés, bocsánatkérés áldozattól)
2. Felügyelet erősítése
3. Iskolai környezet megváltoztatása (probléma tudatosítása, osztály-szabályok)

Átfogó iskolai programok elutasítása, megoldás keresése kívülről és gyorsan

KÉPZÉS!!

További prevenciós program-típusok I.

- Bullying-ellenes foglalkozások a tananyagba illesztve, célja(i)
 - Probléma tudatosítása
 - Bullying-ellenes attitűd kialakítása
 - Bullying-ellenes csoportnorma kialakítása
 - Én-hatékonyság erősítése (bullying megállítása)

ELŐNY: kevesebb ráfordítást igényel, kombinálható más releváns témákkal (pl. konfliktuskezelés)

HÁTRÁNY: tanárok idegenkednek a témától, nem megfelelő feldolgozás több kárt okoz mint hasznot + **NEM** hatékony

További prevenciós program-típusok II.

- Kortárs-hatásra épülő módszerek
 - Kortárssegítés: áldozat támogatása, pozitív kortárs-kapcsolat nyújtása DE csak 'meleg' iskolai klímában működik
 - Kortárs mediáció: ellentétek kibékítése DE bullying nem egyenlő felek konfliktusa
 - 'Közönség' mozgósítása: bullying-ellenes szerep felvétele, bullying megállításának gyakorlása

ELŐNY: középiskolában a kortárs-hatás erősebb, program résztvevői elégedettek

HÁTRÁNY: kortárssegítők ill. mediátorok folyamatos támogatást igényelnek, félelem a megtorlástól

További prevenciós program-típusok III.

■ Resztoratív igazságszolgáltatás

- áldozat - elkövető kapcsolatának helyreállítása
- áldozat megerősítése
- elkövető megbánást mutat és támogatók segítségével képes viselkedését megváltoztatni

Iskolapszichológus szerepe

- Edukáció: tanárok, döntéshozók?
- Helyzetfelmérés
- Prevenációs stratégia kidolgozásában részvétel
- Ún. prevenációs programok ellenőrzése
- Bullying-ellenes foglalkozások vezetése
- Tanárok kompetenciájának erősítése hatékony beavatkozás módja (modell!)
- Áldozat támogatása